

ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ
імені Г.С. КОСТЮКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АПН УКРАЇНИ

Т. Максименко

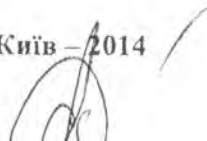
ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Інституту психології імені Г.С. Костюка
Національної АПН України

ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ
ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Том XVI, частина 1, 2

За редакцією академіка С.Д. Максименка

Київ - 2014

ISSN 2077-2289

ISSN 2077-2289

Відкритий видання

Виходить з 1999 р.

Друкується за ухвалою Вченої ради

Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації серія КВ № Т5089-3661Р від 21.04.2009 р.

Редакційна колегія:

С.Д. Максименко (гол. ред.), дійсний член НАПН України, докт. психол. н., **М.-Л.А. Чена** (заст. гол. ред.), канд. психол. н., **Ю.Т. Роздєстєвський** (відповідальний секретар), канд. психол. н., **Н.М. Бугайова** (відповідальний секретар), канд. психол. н., **П.В. Чепелєва**, академік НАПН України, докт. психол. н., **М.Й. Боринєвський**, член-кор. НАПН України, докт. психол. н., **В.О. Меляко**, дійсний член НАПН України, докт. психол. н., **Г.О. Балл**, член-кор. НАПН України, докт. психол. н., **П.Ю. Максимова**, докт. психол. н., професор, **В.В. Клименко**, докт. психол. н., професор, **В.В. Москаленко**, докт. філософ. н., професор.

ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т. XVI, част. 1, 2 – К., 2014. – 474 с.

У збірнік висвітлюються актуальні проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник адресований як фахівцям, так і тим, хто цікавиться сучасним станом психологічної науки.

Внесено до вивченого переліку наукових фахових видань України постановою президії ВАК України від 10.03.10, №1-05/2

О.І. Кузьменко - літературний редактор

В.С. Пастушенко - технічний секретар

О.І. Кузьменко - коректура

© Інститут психології імені Г.С. Костюка — підготовка, впорядкування, 2014.

© «ІНОСІС» - видавництво 2014.

<i>Сірко Р.І.</i> Психопрофілактика наркотичної та алкогольної залежності серед студентів-психологів вищих спеціалізованих навчальних закладів	400
<i>Скляр О.Г.</i> Розгортання життєвої перспективи особистості засобами сценарного підходу (на прикладі підлітків, схильних до маргіналізації)	408
<i>Склярєнко О.М.</i> Деякі особливості прояву життєтворчості у працівників органів внутрішніх справ	416
<i>Тараненко І.В.</i> Педагогічний потенціал фізичної культури та спорту в підвищенні самооцінки підлітків із девіантною поведінкою та підлітків-спортсменів	424
<i>Фесенко Р.С.</i> Аналіз методу визначення структури мислісної дії в дослідженні Ляудіс В.Я.	430
<i>Філоненко Л.В.</i> Деякі причини негативної адаптації дітей-сиріт у прийомних сім'ях	435
<i>Цумарєва Н.В.</i> Адаптаційні можливості дітей молодшого шкільного віку з ознаками емоційної депривації в умовах дитячого будинку	441
<i>Шебанова В.І.</i> Психотерапевтична корекція харчової поведінки при психогенному переїданні	449
<i>В.М. Щербина-Прилука.</i> Проблема «професійного вигорання» педагогічних працівників закладів соціальної реабілітації	457
<i>Яцишин С.Є.</i> Особливості проявів соціальної дезадаптації у студентської молоді	464
ВІСНОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ	472
ВІСНОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТИВ	473

О.Ю. Карюшин

РОЛЬ КРЕАТИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

У статті надано стан розробленості в психологічній і педагогічній літературі проблеми умов і можливостей розвитку креативності в підлітковому віці в контексті їх зв'язку з процесом адаптації до нових або змінюваних умов навчання. Визначено поняття «збагачена освітнє середовище». Представлені результати дослідження впливу різних аспектів збагаченого освітнього середовища на розвиток креативності підлітків.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, збагачена освітнє середовище, креативність, підліток.

Системна криза, пережита суспільством, особливо болісно відбивається на дитях, підлітків, що знаходяться в найбільш активному період соціалізації. Це відбувається в складних умовах економічної і політичної нестабільності, ломки традиційних цінностей - звідси розгубленість і песимізм одних, озлобленість і агресивність інших [2].

У цілому, соціальна адаптація передбачає володіння людиною певними навичками та якостями, які сприяють його успішній взаємодії з соціумом. Незважаючи на засвоєння основних законів життя суспільства, далеко не кожна людина реалізує їх прийнятими в соціумі способами. Це, у свою чергу, веде до появи такого поняття, як соціально дезадаптовані особи. Таким чином, можна стверджувати, що сама по собі соціалізація не забезпечує адаптацію і, більше того, успішність особистості [1].

Адаптаційний процес ускладнюється тим, що в підлітковому віці змінюються сформовані раніше життєві поняття, а також завдяки переходу на інший рівень мислення чиняться інші психічні процеси. Слід зазначити, що в початковій школі діти тільки знайомляться з навчальною діяльністю, а в середній - вже опановують основи самостійних форм роботи, у них більш активно розвиваються пізнавальна та інтелектуальна сфери.

Підлітків відрізняє підвищена пізнавальна активність, розширення обсягу знань, поява нових мотивів навчання, що дозволяє займатися самостійним творчим працею. Істотні зрушення відбуваються також і в розвитку самосвідомості підлітків, відбувається активне становлення особистості. Однак, ришень розвитку дітей у підлітковому віці не однаковий: в одних він відповідає умовам успішного навчання та розвитку, а у інших - ледь досягає допустимої межі, що сприяє появі різного роду труднощів у дітей в процесі їх адаптації.

Сучасні дослідники і практики переконані, що акцент освіти повинен зміститися з простої передачі знань на створення психолого-педагогічних умов, за яких навчально-виховний процес повинен бути спрямований у бік орієнтації на особистість учня, його індивідуальні здібності, можливості, інтереси.

Р.І. Сірка

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА НАРКОТИЧНОЇ ТА АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ВНІЩІХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті досліджуються проблеми психопрофілактики наркотичної та алкогольної залежності серед психологів спеціалізованих вищих навчальних закладів. Розглядається проблема спеціальної «Ідентифікації поведінки» та соціально-психологічного тренінгу «Профілактика наркотичної та алкогольної залежності».

Ключові слова: ідентифікація поведінки, соціально-психологічний тренінг, наркотична, алкогольна

Постановка проблеми. Зростання серед населення проживання наркотичних речовин є проблемою світового масштабу. Від незаконного обігу наркотичних речовин потерпає 134 країни світу – у % усіх країн мають місце випадки зловживання героїном та у 2/3 – кокаїном [3, с.7]. Не останнє місце у цьому списку посідає і Україна, найбільш вражені наркоманією Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська області, регіони Чорноморського басейну (Одеська, Миколаївська, Херсонська області, АР Крим), великі промислові та культурні центри (Кривий Ріг, Київ, Львів, Харків).

Особливо небезпечна ситуація склалася серед молодого покоління України, тому що вони є найбільш незахищеними у соціальному плані. Так, середній вік залучення до наркотиків по Україні становить 15-17 років, почастішали випадки нервного вживання наркотиків дітьми 11-13 років, з'явилися наркомани у віці 4-6 років [3, с.55]. Згідно проведених нами досліджень, кожний третій у віці 18-20 років пробував вживати такі звані "легкі" наркотики (марихуану, кокаїн). Насторожує і установка молоді щодо небезпеки вживання наркотичних речовин: при проведенні анонімного опитування студентів вищого навчального закладу 74% респондентів вказали, що від наркотичної залежності можливо вилкуватись, 26% – небезпеки у епізодичному вживанні "легких" наркотиків не бачають.

Більшість сучасної юнаків та дівчат мають доволі поверхневі знання про шкідливість наркотичних речовин та ще меншу обізнаність щодо наслідків наркотичної хвороби. Гостро дана проблема стоїть і перед педагогічним персоналом вищих спеціалізованих навчальних закладів, таких як Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Міністерства оборони, служби Державної Безпеки, адже їхні викладачки в умов специфіки своєї професії працюють у стресових умовах, і при широкому розповсюдженні у тержані наркотичних речовин, можуть використовувати наркотики чи алкоголь, як засіб для зняття невдоволеної напруженості. У групі ризику виходяться і студенти-психологи, яких створює до діяльності у особливих умовах, адже окрім емоційного впровадження, яке характерне для професії «людина-людина»,

продумати ще і високі стресогенні навантаження на перову систему.

На сьогоднішній день одним з найважливіших завдань є збереження психічного здоров'я людини, пропаганда здорового способу життя та профілактика так званої адиктивної (залежної) поведінки. Саме тому увага вчених з різних галузей науки та практики скерована на виявлення ознак адиктивної поведінки, розробку програм по профілактиці наркотичної залежності, вивчення шляхів діагностики та лікування захворювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У питанні профілактики наркотичної залежності особливе значення набуває вивчення соціально-психологічних чинників, які призводять до розвитку адиктивної поведінки. Буває дві психологія та медицина як найбільш негативний фактор вказують на когнітивні сім'ї (позитивна, кримінально-полюсний, тощо), де діти не мають образ життя дорослих. [4,5,10,11] Роль відіграє вплив сімейного виховання (спадкоємність та гіперпротекція, емоційне відлучення) на схильність до залежної поведінки [1, с.40]. Серед внутрішніх факторів найбільш високі значення характеру особистості та розкриття їх взаємозв'язок з розвитком адиктивної поведінки [2,8]. Так, П.Б.Івановичі відмічає особину схильність до наркоманії у емпатичних, нестихлих та психологічних [2]. Також детальний аналіз акцентуацій характеру та їх прояв у ситуаціях залежності розробив А.Е.Дічко, який відмічає великий рівень адиктивної поведінки в нестихливих, дисперсійних, гіпертимічних та істерійних типів [20]. Окрім акцентуацій характеру значне місце у виникненні адиктивної поведінки відіграють і особливостям нервової системи, таким як невротичні та психопатичні риси. Так згідно емпіричних даних І.Хольцова, у хворих на алкоголізм є співвідношення з невротичними психопатичними рисами (що проявляється у схильності як тривожність, боязливість, невпевненість в собі), а у хворих на наркоманію переважають психопатичні характеристики (що проявляється у нестихливості як агресивність, конфліктність, жорстокість, тощо) [8]. Окремо згадується питання мотивації, яка призводить до вживання наркотичних речовин. Д.Хеллз робить спробу класифікувати мотиви вживання на позитивні (насолода), "негативні" (усунення смутку і тривоги), "нейтральні" (пристосування до оточення) [8]. Окрім того, спеціалістами розробляються програми корекції та психопрофілактики адиктивної поведінки, проте такі дослідження мають епізодичний характер та не набувають широкого розповсюдження [9,10,11].

Мета дослідження. Метою даного дослідження стала розробка психопрофілактичної програми з метою попередження наркотичної та алкогольної залежності у студентів-психологів, які навчаються в спеціалізованих освітніх закладах.

Методи дослідження. Використовується комплекс психодіагностичних та корекційних методів, а саме – метод групової дискусії, розроблений нами з метою її застосування в ситуаціях кризи.

Результати дослідження. У даній статті зазначається необхідність профілактики психопрофілактичної програми з метою попередження наркотичної та алкогольної залежності як виходу з ситуації пропаганди здорового способу життя, зніжання створеної загрози.

проситу, контролюючі та забороняючі міри. Для реалізації поставлених завдань необхідно застосовувати різноманітні форми та методи соціально-навчання: лекційно-просвітницьку та індивідуально-консультативну роботу, моделювання та аналіз ситуацій спілкування; дискусії, спрямовані на обговорення та корекцію шкідливих орієнтацій та установок курсантів та студентів; читання і обговорення науково-популярної літератури з даного питання; тренінгова практика у групі. Дані форми роботи спрямовані на створення оптимальних умов для усвідомлення причин виникнення адиктивної поведінки, позитивних сторін здорового способу життя, наслідків, які виникають при вживанні алкогольних та наркотичних засобів. Методика психопрофілактики наркотичної залежності серед студентів-психологів вищих спеціальних навчальних закладів розроблена та апробована автором, складається з двох програм: програма навчального спецкурсу «Особливості адиктивної поведінки», який спрямований на ознайомлення з теоретичними основами укладеної поведінки, та групового соціально-психологічного тренінгу «Профілактика наркотичної та алкогольної залежності», який дає змогу майбутнім фахівцям на практиці пропрацювати розкриті психологічні проблеми.

Згідно з форм профілактики наркотичної залежності є проведення навчального спецкурсу курсу "Особливості адиктивної поведінки", який доцільно при можливості вести у навчальній плані підготовки психологів (сітка дисциплін самостійного вибору навчального закладу) або викладати в рамках виховної години з періодичністю раз на місяць протягом цілого навчального року.

Мета даного спецкурсу полягає у засвоєнні необхідних знань про основні форми адиктивної поведінки, профілактику та лікування наркотичної та алкогольної залежності.

Виділяються наступні завдання спецкурсу:

- засвоєння студентами понять про основні форми адиктивної поведінки;
- формування у студентів навичок розпізнавання основних ознак наркотичної залежності та став'язності;
- ознайомлення студентів з наслідками вживання психоактивних речовин.

Програма складається з п'яти тематичних розділів, на вивчення яких відводиться по дві академічні години. Виродок проведення занять рекомендується використовувати передлять відеоматеріалів та їх обговорення (документальні фільми), впроваджувати активні методи навчання (рольові гри "Перша спроба" тощо), проводити дискусії ("міфи про наркотики") та роботу над створенням групового кодажу «Що призводить до вживання наркотичних речовин?» а також провести конкурс плакатів антинаркотичної пропаганди. Для самостійної роботи рекомендується написання твору на тему "Вживання апарітно: за і проти".

У програму пропонується включити наступні теми:

Тема 1. Основні форми адиктивної поведінки. Емпанія (ірова залежність), нова особливості: Інтернет-залежність, став'язні форми вживання та основні прояви Парельманія та алкоолізм як форми адиктивної поведінки. Історія розповсюдження наркотиків та алкоолізму.

Тема 2. Фізичні ризику адиктивної поведінки. Зовнішні фактори ризику.

розвитку адиктивної поведінки, суспільно-економічна ситуація, особливості зовнішнього виховання. Вигідні фактори розвитку адиктивної поведінки: когнітивні характеру та нервової системи.

Тема 3. Етапи формування наркотичної та алкогольної залежності. Шляхи розвитку адиктивної поведінки: повисубстантний та моносубстантний. Етапи формування наркотичної хвороби. Особливості групової та індивідуальної психічної залежності. Фізична залежність організму від наркотиків. Поняття толерантності. Абстинентний синдром.

Тема 4. Класифікація адиктивних речовин. Класифікація адиктивних речовин. Види і ступінь медикаментозної залежності. Особливості та наслідки залежності від седативних препаратів. Особливості та наслідки залежності від стимулюючих препаратів. Особливості та наслідки залежності від анальгетичних препаратів.

Тема 5. Вплив наркозалежних на оточуючих. Особливості функціонування сімей з хворими на алкоголізм та наркоманію. Поняття спільної залежності. Кошиковий поведінки та реакції від'ємних зміганій.

Тема 6. Шляхи профілактики та лікування наркотичної залежності. Первинна та вторинна профілактика наркотичної залежності. Шляхи лікування: фармакологічне, психотерапевтичне. Шляхи лікування анормальних наркоманів.

У метою профілактики адиктивної поведінки та відправованні власних психологічних проблем доцільно проводити соціально-психологічний тренінг. Профілактика наркотичної та алкогольної залежності. Мета даного тренінгу полягає у тому, щоб розвинути навички відмови від вживання наркотичних речовин, сформувані у випадках увільнення щодо власних індивідуально-психологічних особливостей та їх зв'язку з адиктивною поведінкою, виробити навички більш ефективного спілкування у групі. В груповому соціально-психологічному тренінзі основним є зв'язок між членами групи, який відображає позицію особистості у соціумі та його домінуючі реакції на проблемі реального життя.

Найбільш оптимальна чисельність групи - 7-9 осіб. Якщо група буде великою, то склеться більш офіційна атмосфера, і автоматично група перетвориться на декілька підгруп, при малій чисельності часто проявляються так звані "простої", коли вже не вигадується, і немає нової теми для бесіди, боюють "відкриті" та "закриті" групи. При "закритих" склад не змінюється, при "відкритих" члени групи можуть змінюватися, проте характер відкритих груп більш поверхневий, ніж закритих, оскільки при постійній зміні людей більш важче виникає відчуття довіри. В ідеалі було б добре, щоб члени групи могли відноситься між собою як друзіні стовбуки, проте в реальності ці умови не завжди виконуються. При підборі групи потрібно звернути увагу на психологічні риси її членів. Так, психологами рекомендується підбирати групи з різними рисами характеру, оскільки члени зі схильністю до психологічних потребують, особи з яскраво вираженими домінуючими та вторинними рисами особистості, оскільки вони мають здатність концентрувати

всю увагу на собі, і завдання психолога у цьому випадку – дати можливість і іншим членам групи висловити свою думку [5, с.383].

Основним завданням тренінгової групи даного напрямку є обговорення актуальних психологічних проблем та психологічних рис, які викликають внутрішню напругу і можуть призвести до вживання наркотичних речовин. Окрім того велике значення має розігрування рольових ігор, де через ігрову атмосферу проробляються травмуючі ситуації, такі як відмова значимій людині, страх перед несприйняттям групою, тощо. Нижче наведені деякі вправи, психологічні ігри та рольові ситуації, які було б доцільно розігрувати на групових заняттях.

Експериментальні дослідження та практичний досвід ведення тренінгових груп свідчать, що тренінгова група проходить чотири своєрідні стадії: рефлексивно-діагностичну, конструктивну, експериментально-пошукову, інтегративну [5, 6].

На початковій стадії учасниками засвоюються норми та вимоги тренінгу, які в подальшому допомагають вирішувати проблеми, які виникають при груповій взаємодії. Поряд з цим на першій, рефлексивно-діагностичній, стадії курсантами усвідомлюються негативні та позитивні сторони власної поведінки, що в свою чергу формує у учасників рефлексивне ставлення до себе та інших людей. Для вирішення вищезазначеного завдання доцільно використовувати комплекс методичних заходів, які стимулюють самопізнання та поглиблений аналіз їх індивідуальних особливостей, забезпечують курсантів та студентів зворотнім зв'язком щодо їх особистісних властивостей. Досвід свідчить про високу ефективність використання з цією метою особистісних запитальників Міпі-мульти, опитувальника на визначення акцентуації характеру К.Леонгардта, методики для виявлення захисних механізмів Келлермана-Плучека, тесту Люшера, методики незакінчених речень, тощо.

При проведенні тренінгових груп з успіхом можуть використовуватися також різноманітні дискусійні методи. Дискусії застосовують головним чином з метою забезпечити усвідомлення, формування і корекції у курсантів установок на здоровий спосіб життя та недопущення вживання наркотичних речовин. Сутність групової дискусії полягає в спонтанній, нерегламентованій вербальній взаємодії між учасниками процесу, коли обговорюються загальнозначимі проблеми та шукаються шляхи їх вирішення. Доцільно використовувати та обговорювати наступні теми та проблеми:

1. "Чи є одноразова спроба наркотику безпечною?"

Завдання психолога у процесі дискусії пояснити: навіть тоді, коли людина робить вперше, можуть проявитися прихована вада серця, наступити гостра киснева недостатність у клітинах мозку, серцевому м'язі, що веде до раптової смерті. Окрім того існують певні види наркотиків (наприклад, героїн) при вживанні яких виникає психічна залежність з першої-другої спроби.

2. "Чи призводить епізодичне вживання наркотиків у компанії до формування залежності?"

Завдання психолога у процесі дискусії пояснити: існують декілька стадій наркоманії, при яких спочатку виникає психічна групова залежність, потім

психічна індивідуальна залежність, зрештою – фізична залежність, коли наркотик входить у обмін речовин. Наприклад, у підлітка перша стадія наркоманії виникає вже через три тижні при систематичному вживанні наркотиків (це 5-8 ін'єкцій, які місяць похідні опію або 1-2 випадки куріння гашишу). При епізодичному вживанні наркотична хвороба формується через 2-4 максимум 6 місяців наркогізації.

3 "Чи формується залежність при вживанні гашишу?"

Завдання психолога в процесі дискусії пояснити: Дійсно, фізична залежність проявляється слабо, і абстиненція ("ломка") зазвичай відсутня. Але довготривале використання цього врешті-решт викликає недоумкуватість, органічне ураження мозку або його параліч. Більше того, куріння гашишу веде до вживання потужніших наркотиків.

4 "Чи можна виликуватися від наркотичної залежності?"

Завдання психолога в процесі дискусії пояснити: Лікування залежності є довготривалим та вимагає великих коштів. При цьому виліковується лише 1% хворих, оскільки позбавитися психічної залежності майже неможливо.

Слабка сторона дискусійних методів, як вказують дослідники [6, с.14] полягає в їх зверненні передусім до інтелектуальної сторони особистості при явно недостатній активації емоційно-мотиваційної сфери. Ця проблема виникає при використанні ігрових методів.

Характерна особливість ігрових методів полягає у імпровізаційному розігруванні учасниками процесу заданої проблемної ситуації, в ході якої вони використовують ролі різних персонажів ситуації. Матеріал про поведінку суб'єкта в рольовій ситуації є надійною основою перевірки гіпотез стосовно особистісних факторів неефективної соціальної поведінки. Поведінка в рольовій грі дає можливість уточнити психодіагностичні передбачення й гіпотези, як особистісна проблема впливає на вибір саме такого вирішення рольової ситуації. Крім поведінкової об'єктивізації особистих проблем даний метод дозволяє учасникам групи практично випробувати, відпрацювати і вирішувати нові, більш ефективні способи поведінки. З цією метою рекомендується проведення психологічної гри А.Б.Домбровича "Несприятлива компанія", яка спрямована на вивчення взаємодії делінквентних груп та методів впливу на осіб у даних групах [4, с.185-191]. Завдання психолога - проаналізувати хто і в якій ролі себе відчуває вперше, а хто - ні, встановити на вираз своєї агресії по відношенню до лідерів хоча би в ігровій формі. Будь-які форми використання в активному соціально-психологічному навчанні ігрових методів повинні закінчуватися "аналізом" напрацьованого матеріалу. Аналіз слід робити цілісно, з урахуванням іншого поведінкового матеріалу в групі (поза групою) про учасників рольової гри.

На наступних етапах необхідно забезпечити можливість випробування різноманітних способів, стратегій та моделей поведінки у ситуаціях, де існує ризик вживання наркотичних речовин, спробувати себе в різних ролях та ситуаціях. Мета даної стадії полягає у розширенні умінь та навичок курсантів, формуванні у них нових способів та прийомів взаємодії та вміння сказати "ні",

коли це є необхідним. Для цього можуть використовуватися ситуаційні задачі.

Ситуаційні задачі

Завдання для психолога: Розбийте групу на підгрупи по п'ять-шість чоловік. Кожній групі дайте завдання розіграти дану ситуацію спочатку в групі, а потім відтворити її перед всією аудиторією. Декільком групам можна запропонувати ситуацію з вирішеним вже завданням, які вказані у примітці для психолога у кінці кожної задачі. Це використовується, щоб показати позитивні та негативні шляхи взаємодії. Після того як усі групи представлять свої версії розв'язку задачі, проводиться обговорення.

Задача 1. «Ювілей» Ви працюєте у фірмі недавно, ще ніколи не знаходилися з колегами в неформальній обстановці. Проте вже чули негативні відгуки про деяких осіб, які не підтримують компанії, взагалі не вживають алкогольних напоїв, тощо. Ви знаєте, що після вживання навіть незначної дози алкогольних напоїв, Ви становитеся агресивним та нестримним. На завтра Ви запрошені відмічати ювілей співробітника, де планується вживання спиртного.

Питання: Як Ви поступите у даному випадку?

Примітка для психолога: спробуйте розіграти декілька варіантів:

А) під якимось приводом відмовитися йти на ювілей, не зважаючи на образ з боку ювіляра;

Б) під якимось приводом відмовитися від вживання спиртного, витримавши запитання про «хворобу», «певмішня шти», тощо;

В) твердо сказати, що вживатимете лише легкі алкогольні напої, не зважаючи на критику присутніх людей.

Задача 2. «Віддих» Ви знаходитесь на віддиху з вашою подругою, тут знайомитеся з веселою компанією молодих людей, декілька днів ви всюди буваєте разом і весело проводите час. Якимось увечері вам запропонували піти на дискотеку, і там пропонують вжити «безпечний» дискотечний наркотик «екстазі». Ваша подруга настоює, мотивуючи це тим, що вона давно хотіла спробувати.

Питання: Як Ви поступите у даному випадку?

Примітка для психолога: спробуйте розіграти декілька варіантів:

А) взагалі відмовитися, розвернетеся і підеге з дискотеки, посварившись з подругою;

Б) зробите вигляд, що згодні вживати, але постараетесь якимось чином непомітно зникнути;

В) сприймете пропозицію, проте після вживання будете мати неприємності з міліцією.

Задача 3. «Неприємна розмова» Ви зауважили, що Ваша кохана дівчина, з якою ви збираєтесь одружитися, через травматичну ситуацію в житті, почала зловживати алкоголем. Ви вирішили зробити спробу поговорити з нею з даного приводу.

Питання: Як Ви це зробите?

Примітка для психолога: спробуйте розіграти декілька варіантів:

А) спробуєте переконати її йти до лікаря, обіцяючи їй свою підтримку;

Б) ультимативно скажете, що порвете з нею стосунки, якщо вона не

припинить вживати алкоголь;

В) спробує декілька разів вживати алкоголь разом з нею, щоб більше розуміти її і переконати, що цього робити не слід.

Одним з центральних механізмів є, що забезпечує розв'язання сформульованих видів завдань, виступає спеціально організований зворотній міжособовий зв'язок, який дозволяє слухачам отримувати об'єктивну інформацію про сильні і слабкі сторони та особливості поведінки. Саме завдяки функціонуванню в групі зворотного зв'язку виявляється той арсенал психологічних засобів, яким користується кожен з учасників. Зворотній зв'язок (на емоційно-чуттєвому рівні) відкриває можливість кожному учасникові групи оцінити свої якості й потенційні можливості у вирішенні проблемних ситуацій.

Висновок. Основними формами психопрофілактики наркотичної та алкогольної залежності серед студентів-психологів спеціалізованих вищих навчальних закладів є: навчальний спецкурс «Адитивна поведінка», який ознайомлює з теоретичними знаннями щодо видів адитивної поведінки, шляхів її розвитку та методів профілактики; соціально-психологічний тренінг «Профілактика наркотичної та алкогольної залежності», спрямований на формування практичних навичок поведінки у повсякденних ситуаціях з ризиком вживання наркотичних речовин.

Література

1. Битенский В.С., Херсонский Б.Г., Дворняк С.В., Глушко В.А. Наркомания у подростков. // В.С. Битенский, Б.Г. Херсонский, С.В. Дворняк, В.А. Глушко – К.: Здоровья, 1989. – 216 с.
2. Ганнушкин П.Б. Особенности эмоционально-волевой сферы при психопатиях // Психология эмоций. Тексты / Под ред. В.К. Вилонас и Ю.Б. Гиппенрейтер. - М.: Изд-во МГУ, 1984. С. 252-279.
3. Грищенко І.М. Наркобізнес та національна безпека // І.М. Грищенко – К.: Сфера, 2002. – 211 с.
4. Домбрович А.Б. Воспитателю о психогигиене общения. // А.Б. Домбрович - М: Медицина, 1980 – 240 с.
5. Кемпински А. Психопатология неврозов // А. Кемпински - Варшава, 1975. – 398 с.
6. Коваль М.С. Формування індивідуального стилю професійного спілкування у майбутніх офіцерів пожежної охорони: Методичні рекомендації. // М.С. Коваль – Львів, ЛПГУ, 1998. 24 с.
7. Лисенко І.П., Савченко В.П., Череди́ков А.П. Добровільне рабство // І.П. Лисенко, В.П. Савченко, А.П. Череди́ков - К.: Акміс, 1996 – 80 с.
8. Личко А.Е., Битенский В.С. Подростковая наркология. // А.Е. Личко, В.С. Битенский – М.: Медицина, 1991. – 304 с.
9. Морочковский О.Н., Скрицкая Г.В., Удалова Е.А. Методические рекомендации по организации работы по профилактике наркомании среди учащихся профессионально-технических училищ. // О.Н. Морочковский, Г.В. Скрицкая, Е.А. Удалова - К.: Б.и., 1987. – 33 с.
10. Предупреждение подростковой и юношеской наркомании / Под ред.

С.В.Березина, К.С.Лисецкого, И.Б.Орешниковой. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2000. – 256с.

11. Руководство практического психолога: психическое здоровье детей и подростков в контексте психологической службы / Под ред. И.В.Дубровиной – Москва: Академия, 1995 – 170 с.

В статье исследуются проблемы психопрофилактики наркотической и алкогольной зависимости среди психологов специализированных высших учебных заведений. Представлена программа спецкурса «Аддиктивное поведение» и социально-психологического тренинга «Профилактика наркотической и алкогольной зависимости».

Ключевые слова: аддиктивное поведение, социально-психологический тренинг, наркомания, алкоголизм.

The article deals with the problems of prophylaxis of the narcotic and alcoholic addiction among the students of practical psychology at special education establishments. The program "Addiction Behaviors" and social-psychological training "Prophylaxis of the Narcotic and Alcoholic Addiction" are presents.

Key words: addiction behaviors, social-psychological training, narcomania, alcoholism

УДК 159.9.072.4-058.17:792

О.Г.Скляр

РОЗГОРТАННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ СЦЕНАРНОГО ПІДХОДУ (на прикладі підлітків, схильних до маргіналізації)

У статті розкривається поняття маргіналізації підлітків, життєвої перспективи та життєвого сценарію. Представлена модель соціально-психологічних засобів, в основі якої лежить сценарний підхід, направлених на зміну життєвої перспективи підлітків, схильних до маргіналізації. Продемонстровано розгортання життєвої перспективи особистості, схильної до маргіналізації.

Ключові слова: маргіналізація, підлітки схильні до маргіналізації, життєва перспектива особистості, життєвий сценарій, сценарний підхід.

Сьогодні, соціальна ситуація в суспільстві та особистісні особливості підлітків сприяють все частішому їх потраплянню до маргінальних груп. Підлітки, які включені до маргінальної групи мають порушення соціальної регуляції поведінки, відхиляються від загальноприйнятих норм суспільства, що викликає в них прояви асоціальності, такі як агресивність, егоцентризм та негативні психологічні стани. Суспільство не схвалює подібну поведінку, в свою чергу, підлітки ізолюються і закріплюються в маргінальній групі, яку ми вважаємо групою ризику.